

Návrat římského práva do středověké soudní praxe. Placitum z Marturi

Terezie Pilarová*

Abstrakt: Placitum z Marturi představuje v dějinách římského práva jeden ze zásadních mezníků. Přímá citace Digest, která se v tomto právním dokumentu objevuje po necelých pěti letech, explicitně prokazuje návrat římského práva do středověké soudní praxe. Detailní rozbor obsahu placita, včetně okolností vzniku, je doplněn o jeho český překlad. Historický kontext dokumentu následně poodhaluje osudy několika významných osobností (právnicka Pepa, Matylda Toskánská a Petra Damianiho). Uvedené skutečnosti dokládají, že citace Digest v placitu tvoří pouze jeden z řady příkladů, které odůvodňují, proč o konci 11. století lze mluvit jako o počátku renesance římského práva.

Klíčová slova: Placitum z Marturi, římské právo, Digesta, Matylda Toskánská, právník Pepo

Úvod

V roce 1076 byl v Toskánsku na hradě Marturi sepsán právní dokument, *placitum*,¹ který se pro dějiny římského práva stal historickým mezníkem. Jedná se o záznam soudního řízení mezi klášterem sv. Michala v Poggibonsi a Sigizonem z Florencie řešícím spornou otázku vlastnictví pozemků a kostela sv. Ondřeje² v Papaianu. Spor sám o sobě není nikterak neobvyklý, jeho výjimečnost spočívá ve skutečnosti, že se v záznamu o něm poprvé od začátku 7. století³ objevuje přímá citace *Digest*, stěžejní části Justiniánova zákoníku.

Jednalo se o ojedinělý odkaz římského práva? Pouze pragmatické řešení situace, pro kterou bylo možné bez zdlouhavého rozhodování nalézt odpověď ve starých spisech? Co citace z *Digest* v *placitu* vlastně znamená? Právě na otázku „nečekané citace“ se pokusí následující text zaměřit.

Placitum z Marturi bylo poprvé zveřejněno v 18. století, a to hned třikrát za sebou ve velmi krátké době. Jako první jej vydal opat Ippolito Camici v roce 1776. Velmi brzy po něm Ferdinando Fossi a následně také Ludovico Vittorio Savioli, který text vložil do

* Mgr. et Mgr. Terezie Pilarová, katedra historie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. E-mail: Terezie.Pilarova@upol.cz. Příspěvek vznikl za podpory MŠMT, grant IGA_FF_2018_006 *Společnost v historickém vývoji od středověku po moderní věk IV.*

La presente per ringraziare il mio amico sig. Giovanni Tortelli, per avermi condiviso l'elaborato del sig. Piero Fiorelli (*1923), linguista e storico del diritto romano che mi ha dato la possibilità di elaborare il mio articolo e nello stesso tempo ringrazio il sig. Piero Fiorelli per la sua disponibilità a farmi visionare il documento riguardante la sentenza medievale detta *Il Placito di Marturi del marzo 1076*.

Chtěla bych tímto poděkovat svému příteli, panu Giovannimu Tortellimu, za zprostředkování studie pana Piera Fiorelliho (*1923), lingvisty a historika italského práva, k sepsání tohoto článku a zároveň děkuji panu Pierovi Fiorellimu, že byl ochoten mi svou studii *Il Placito di Marturi del marzo 1076* poskytnout.

1 *Placitum* (it. *placito*; odvozeno z lat. *placere* – líbit se, zdát se vhodným, it. *piacere* – potěšení), ve středověku označení jednání, v němž panovník, vévoda, hrabě nebo jiný svrchovaný vládce spolu se soudci a hodnostáři rozhoduje v soudních sporech, toto právo mu přísluší na základě úřadu, který zastává. V širším slova smyslu také rozsudek soudu nebo označení dokumentu zaznamenávajícího průběh soudního jednání a rozsudek.

2 Dnešní název je kostel San Rocco.

3 Na dlouhou dobu poslední přímou citaci z Digest [Modestinus D 48.4.7.] si lze přečíst v dopise papeže Řehoře Velikého ze srpna roku 603. HARTMANN, Ludovicus M. (ed.). Gregorii I Papae Registrum Epistolarum. In: *MGH SS II/3*. Berlin, 1895, s. 414–418. Dostupné z: <<https://archive.org/details/gregoriiipapaer00greggoog/page/n238>> [cit. 10. 1. 2019].

svých *Annali bolognesi*. V každém z uvedených případů však bylo obsahu *placita* využito k argumentaci v jiné tematické oblasti. Zatímco Camici použil *placitum* v diskusi o dějinách feudálního Toskánska, Fossi se jím zabýval v souvislosti s otázkou používání *Digest* ve vrcholném středověku a Savioli v něm viděl odkaz na počátky Univerzity v Bologni.⁴ Pravdou je, že mezi druhým a třetím tématem existuje velmi úzká souvislost založená zejména na osobnostech, jejichž jména jsou vepsána přímo v samotném *placitu* – Pepo, Matylda Toskánská a její matka Beatrix, hlavní aktéři v prvním dějství rozsáhlého příběhu o dějinách římského práva ve středověku.

Pouhý popis obsahu *placita* bezpochyby sám o sobě nedokáže rozklíčovat položené otázky. Odpověď je potřeba hledat v širším historickém kontextu, představovaném v tomto případě zejména osobnostmi, jejichž postavení umožnilo prosazení římskoprávního systému ve společnosti, a skutečnostmi, které zvýšily prestiž římského práva a všeobecné povědomí o něm. Pro tento účel byly v textu využity zejména právní dokumenty vztahující se nejen k samotnému *placitu*, ale také ty, které jsou úzce spjaty s rodem Canossa, papežským stolicem a císařem.

1. Placitum z Marturi

Soudní spor mezi klášteřem sv. Michala archanděla v Poggibonsi, zastoupeným proboštem Gerardem a právníkem Giovannim, a Sigizonem z Florencie se konal v březnu roku 1076 v Marturi (Poggibonsi, provincie Siena) za přítomnosti Nordilla, zástupce markraběnky Beatrix Barské, regentky toskánské území a matky Matyldy Toskánské. Samotné Beatrix přítomnost na jednání nedovoloval nejspíš již její špatný zdravotní stav. Ve zmíněném období se nacházela se svou dcerou v Pise, kde také o měsíc později, 18. dubna 1076, zemřela.⁵

Klášteř sv. Michala byl vybudován nejspíš markýzi z Toskánska někdy ve druhé polovině 10. století. Klášterní majetky se významně rozrostly 10. srpna 998, kdy markýz Ugo z Toskánska (+ 1001) daroval opatství celý hrad v Marturi, řadu kostelů, včetně sporného kostela sv. Ondřeje v Papaianu (Poggibonsi), a rozsáhlé pozemky spolu s poddanými, kteří na nich žili.⁶ Ugo tyto majetky koupil od člověka jménem Guinizzo, který na nich však nadále uplatňoval *ususfructus*,⁷ právo věc užívat a těžit z ní plody, a to nejdéle do své smrti.⁸ Na počátku 11. století byli mniši z opatství vyhnáni markrabětem Bonifácem III. (+ 1012), který si uzurpoval veškerý klášterní majetek. Po jeho smrti nový toskánský markrabě Rainer (+ 1027) vrátil část dřívějších majetků opatství mnichům.

Opatství ve sporu v roce 1076 uplatňovalo svůj nárok na kostel sv. Ondřeje a na pozemky, které patřily k darům markýze Uga z Toskánska a které se po zabavení markrabětem

⁴ FIORELLI, Piero. Il Placito di Marturi del marzo 1076. In: SANTARELLI, Umberto. *La funzione del giudice nell'esperienza giuridica: lezioni di storia del diritto: anno accademico 1982–1983*. Pisa, 1983, s. 181–182.

⁵ HOFMEISTER, A. (ed.). *Notae de Beatrice Ducissa Tusciae et Gisle*. In: *MGH SS XXX/2*. Lipsko, 1934, s. 1443. Dostupné z: <<https://www.dmgd.de/de/fs1/object/goToPage/bsb00000883.html?pageNo=1443&sortIndex=010%3A050%3A0030%3A010%3A02%3A00#ES>> [cit. 8. 1. 2019].

⁶ SCHMITTER, Luciana Cambi: *Carte della Badia di Marturi nell' Archivio di Stato di Firenze (971–1199)*. Florencie, 2009, s. 53–60; 3. Charta Offersionis: 998 agosto 10, Marturi.

⁷ Blíže k pojmu *ususfructus* (právo požívání) viz PAULY, Fr. August – WISSOWA, Georg. *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft: Neue Bearbeitung. Band IX A, 1 (Vindelici–Vulca)*. Stuttgart, 1961, sl. 1137–1176 (heslo: *Usus fructus*).

⁸ FIORELLI, Piero. *Il Placito di Marturi del marzo 1076*, s. 189.

Bonifácem III. dostaly do vlastnictví třetích osob. Sigizone tyto pozemky získal jako dědictví po svém otci, který je koupil od syna Guinizza, tedy od nevlastníka. Je tedy zřejmé, že jen opatství mělo bezvadný právní titul. Sigizone nicméně u soudu předpokládal uplatnění *praescriptio longi temporis*.⁹ Na Sigizoneho námitku, že jeho rodina tyto majetky vlastní již déle než 40 let, a právo na jejich vrácení je tak již promlčeno, byli protistranou předvoláni tři svědci, kteří mohli dosvědčit, že klášter tento nárok uplatňoval u svých pánů, markýze Bonifáce, vévody Gottfrieda a hraběnky Beatrix, již dříve. Ve věci však nebylo nikdy rozhodnuto.

Na základě ustanovení z *Digestum vetus* [Ulpianus D 4.6.26.4.] bylo rozhodnuto ve prospěch kláštera a sporné majetky mu byly vráceny. K rozhodnutí bylo využito mimořádného opravného prostředku *restitutio in integrum*,¹⁰ tedy byl napaden nepřetržitý běh čtyřicetileté lhůty s odůvodněním, že již během ní se klášter snažil domoci svých práv, jak dosvědčili svědci, avšak z důvodu nedostatku soudců nebylo rozhodnuto.

Sigizone se po rozhodnutí soudu dědičně zřekl veškerých nároků na majetky v Papaianu a slavnostně slíbil a odpřísáhl, že nevnese nároky na tyto majetky pod pokoutou 30 hřiven stříbra.¹¹

V ustanovení *Digest*, na kterém bylo rozhodnutí ve prospěch kláštera postaveno, se uvádí: „*Praetor říká: ‚Pokud komukoliv vinou soudce a ne z jeho zlého úmyslu bylo odňato právo na žalobu: Existuje možnost nápravy? Pokud se tak stalo z důvodu prodlení na straně soudce, že žaloba byla odepřena, necht' je zjednána náprava (restituce). Pokud nebyl k dispozici soudce, Labeo říká, že by měla být přiznána restituce. Rovněž tak je třeba uznat, že se tak stalo vinou soudce, pokud nekonal právo: jinak však, pokud prošetřený případ nevyžadoval žalobu, necht' se restituce nepoužije: a tak se to jeví i Serviovi. (Tam, kde bylo právo na žalobu ‚ztraceno vinou soudce‘, musíme rozlišit, zda bylo znemožněno podání věci před prošetřením, neboť pokud bylo provedeno vyšetřování a až poté zamítnuto podání žaloby, restituce se zde nepoužije; a toto stanovisko má i Servius.) Zdá se, že soudce je rovněž vinen, pokud nekonal právo z náklonnosti k jedné straně nebo z důvodů korupce: a tato strana má zájem, aby výše zmíněný soudce ‚neuplatnil svou pravomoc žalovat‘: neboť to způsobil účastník sporu, aby soudce nekonal, pokud ho korumpuje.‘¹²*

⁹ Nebylo-li vlastnické právo k majetku žalobou uplatněno před soudem v určité promlčecí lhůtě, tak možnost soudního uplatnění zanikala, právo se promlčovalo. Držitel majetku se v takovém případě proti tvrzenému vlastníkovi bránil tzv. preskripční dlouhého věku (*praescriptio longi temporis*), tedy že vlastník své právo po dlouhou dobu neuplatnil, a proto zaniklo a došlo k vydržení ze strany držitele. Mohlo pak dojít k vydržení řádnému, ke kterému se podle justiniánského práva vyžadovala doba držby 10 či 20 let, řádný důvod nabytí a dobrá víra držitele; nebo mohlo dojít k vydržení mimořádnému, ke kterému se vyžadovala u kostelů doba držby 40 let, dobrá víra v době nabytí držby a nebylo nutno prokazovat řádný důvod nabytí. Blíže viz například KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha, 1995, s. 178–179; PAULY, Fr. August – WISSOWA, Georg. *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft: Neue Bearbeitung. Band VI, 1 (Ephoros–Eutychos)*. Stuttgart, 1907, sl. 1553–1565 (heslo: *Exceptio*).

¹⁰ *Restitutio in integrum* v právu označuje navrácení v předešlý stav, tedy zamezení nechtěného negativního stavu, který nastal. Blíže viz PAULY, Fr. August – WISSOWA, Georg. *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft: Neue Bearbeitung. Band I A, 1 (Ra–Ryton)*. Stuttgart, 1914, sl. 676–685 (heslo: *Restitutio*).

¹¹ SCHMITTER, Luciana Cambi. *Carte della Badia di Marturi nell' Archivio di Stato di Firenze (971–1199)*. Florencie, 2009, s. 79–80; 10. Pagina promissionis: 1076 marzo 1–24, Marturi.

¹² Ulpianus D 4.6.26.4. „*Ait praetor: ‚Sive cui per magistratus sine dolo malo ipsius actio exempta esse dicetur: Hoc quo? Ut si per dilationes iudicis effectum sit, ut actio eximatur, fiat restitutio. Sed et si magistratus copia non fuit, Labeo ait restitutionem faciendam. Per magistratus autem factum ita accipiendum est, si ius non dixit: alioquin si causa cognita denegavit actionem, restitutio cessat: et ita servio videtur. Item per magistratus factum videtur, si per gratiam aut sordes magistratus ius non dixerit: et haec pars locum habebit, nec non et superior, secumve agendi potestatem non faciat: nam id egit litigator, ne secum agatur, dum iudicem corrumpit.‘* In: KRÜGER, Paul – MOMMSEN, Theodor (ed.). *Corpus Iuris Civilis. Vol. I*. Berlín, 1889, s. 64.

Rozhodnutí soudu navazuje na *Digesta* úzce i dalším ustanovením, ač necitovaným, a to: „*Nikdo není pokládán za vyloučeného z případu, jemuž bylo praetorem slíbeno, že bude navrácen do předchozího stavu.*“¹³

Citace *Digest* v *placitu* z Marturi nebyla právními historiky vnímána jako jedinečná hned od jeho zveřejnění. Ten, kdo do dějin římského práva jeho výjimečnost zapsal, byl německý právní historik Max Conrat (+ 1911), který jako první stanovil propastnou mezeru v citacích *Digest* daty 603 a 1076. Ta byla následně potvrzena například Ernstem Kantorowiczem (+ 1963).¹⁴

Využití *Digest* pro vyřešení soudního sporu znamenalo nejen vlastnit je či jejich část fyzicky, ale také znát jejich obsah a vědět, kde hledat adekvátní ustanovení. Není tedy divu, že jednou z diskutovaných otázek zůstává správnost využití uvedeného ustanovení. Jedná se o slavný a autoritativní text, nicméně neuplatňovaný po staletí z důvodu jeho náročnosti na pochopení a interpretaci. Hermann Kantorowicz (+ 1940) tvrdí, že využití této pasáže ukazuje na hrubé nepochopení uvedeného ustanovení, naproti tomu například Emilio Cortese pokládá za až překvapivé, s jakou správností byla tato pasáž pochopena a využita pro daný případ.¹⁵

1.1 Placitum z Marturi – český překlad

Ve jménu Krista. Krátké shrnutí pro budoucí časy k zaznamenání a uchování paměti, jak za přítomnosti Nordilla, posla paní vévodkyně a markraběnky Beatrice, Giovanniho, vikomta, [...] na soudním jednání spolu s nimi prodlévajícími soudcem Guglielmem a doktorem práv Peponem, s Rodolfem, synem Signoreho blahé paměti, Rolandem, synem Rustica blahé paměti, Aldibertem, synem Baroncella blahé paměti, Stefanem, synem Petronia blahé paměti, Benzem, synem Benza blahé paměti, a Signorottem, synem Bonizia blahé paměti, a mnoha dalšími. Giovanni, advokát kostela a kláštera svatého Michala, který se nachází na hradě, jenž se nazývá Marturi, společně s Gerardem, proboštem uvedeného kostela a kláštera, vznesl nárok proti Sigizonemu z Florencie ohledně některých pozemků a kostela svatého Ondřeje, nacházejících se v Papaianu, které náležely Vuiniziovi, synovi Uga blahé paměti, a ukázal listinu, skrze niž výše řečený Vuinizio je poskytl [...] markraběti Ugovi, a ještě jednu další, která ukazuje, že markrabě Ugo je daroval klášteru.

Proti tomuto tvrzení uvedený Sigizone vznesl námitku promlčení, kdy tvrdil, že pozemky, kterých se týká uvedený případ, vlastní on a jeho otec déle než 40 let. Po přednesení Sigizonovy námitky protistrana řečeného kláštera vznesla námitku, že během řečeného období sporu [40 let] jí byl zmíněný majetek již několikrát nárokován. Důkazem toho jsou tři svědci, a to v osobě Giovanniho, advokáta uvedeného kostela, Stefana, syna Petronia blahé paměti, a Aldiberta, syna Baroncella blahé paměti. Všichni uvedli, že opat Giovanni si nárokoval tyto pozemky od markraběte Bonifáce a opat Guidrico od vévody Gottfrieda a hraběnky Beatrice, a odpřisáhli to. Advokát Giovanni složil přísahu na evan-

¹³ Paulus D 4.15. *Nemo videtur re exclusus, quem praetor in integrum se restitutum polliceatur.* BLAHO, Peter – SKŘEJPEK, Michal – VAŇKOVÁ, Jarmila – ŽYTEK, Jakub. *Digesta seu Pandectae / Digesta neboli Pandekty: Fragmenta selecta / Vybrané části.* Praha, 2015, s. 324–325. RADDING, Charles – CIARALLI, Antonio. *The Corpus Iuris Civilis in the Middle Ages: Manuscripts and Transmission from the Sixth Century to the Juristic Revival.* Leiden – Boston, 2007, s. 184.

¹⁴ FIORELLI, Piero. *Il Placito di Marturi del marzo 1076.* s. 184.

¹⁵ RADDING, Charles – CIARALLI, Antonio. *The Corpus Iuris Civilis in the Middle Ages: Manuscripts and Transmission from the Sixth Century to the Juristic Revival.* s. 184.

gelium, také Stefano a Aldibert chtěli přísahat tímto způsobem, ale obě strany se dohodly, že advokátova přísaha je postačující. Poté, co se toto odehrálo, výše zmíněný Nordillo, posel zmíněné paní Beatrice, když zvážil zákon obsažený v knihách *Digest*, podle něhož prétor potvrzuje [= D 4.6.26.4.] *restitutio in integrum* ve prospěch těch subjektů, které nebyly schopny uplatnit své právo pro nedostatek soudců, nařídil *restitutio in integrum* ve prospěch kostela a kláštera svatého Michala, týkající se práva na žalobu a všech práv, která ztratil ve vztahu k pozemkům a majetku, jež dříve náležela Vuiniziovi z Papaiana, a která daroval markraběti Ugovi. Ugo je pak převedl na kostel svatého Michala.

Šťastně sepsáno v roce 1075 našeho Pána Ježíše Krista, v měsíci březnu, o čtrnácté indikci. Stalo se tak šťastně na hradě zvaném Marturi před lidem svaté Marie, na florentském území. (S.N.) Já, Nordillo, jako zapisovatel potvrzuji pravdivost toho, co bylo řečeno.¹⁶

2. Renovatio iuris Romani

Nordillo zvážil zákon obsažený v knihách Digest... Spor z roku 1076 v Marturi tedy rozhodlo ustanovení z *Digest*. Jak je možné, že římské právo mělo v této době a na tomto místě takovou váhu, že mohlo rozhodnout soudní spor? S otázkou znalosti a využití Justiniánových *Digest* na Západě mezi 6. a 12. stoletím se setkáváme již od 17. století.¹⁷ Je pravdou, že zápis soudního jednání s doslovnou citací *Digest* je ve své době jedinečný. Nakolik však byla výjimečná znalost římského práva jako taková?

Římské právo bylo ve středověku vnímáno jako jeden z prvků propůjčujících legitimitu vizím o obnově Římské říše v její dřívější velkoleposti. Justinián I., který svým programem *renovatio imperii* paradoxně poprvé veřejně deklaroval rozpad tohoto dříve mocného antického impéria, velmi úzce propojil vnější obnovu říše (dobyty ztracených území) s vnitřními reformami, v oblasti práva pak sestavením Justiniánových právních sbírek. Snaha navázat na zašlou slávu Římské říše se v evropských dějinách středověku objevuje nespočetněkrát. Do výčtu panovníků, mezi jejichž nejzvučnější jména bezesporu patří Karel Veliký, Ota I. Veliký nebo Ota III., se v 11. a na začátku 12. století řadí i Jindřich III. (+ 1056), Jindřich IV. (+ 1106) a Jindřich V. (+ 1125). Ti se rovněž považovali za nástupce starověkých římských císařů a odvolávali se na římské právo, aby se legitimovali. Jindřich III. dokonce citoval *Codex* v císařském ediktu z 3. dubna 1047.¹⁸

V rozšíření povědomí o římském právu sehrál svou roli jistě i spor o investituru mezi papežem Řehořem VII. (+ 1085) a Jindřichem IV., králem (1056–1106) a císařem Svaté říše římské (1084–1106), ve kterém byla jedním z hlavních politických aktérů Matylda Toskánská. Řehoř VII. nechal v roce 1075 sepsat dokument *Dictatus Papae*, kterým deklaroval nezávislost a svrchovanost církevní moci na moci světské. O rok později Řehoř exkomunikoval římskoněmeckého krále, který následně v roce 1077 kajicně žádal papeže o odpuštění před Matyldiným hradem Canossa. Spor byl částečně vyřešen vydáním *Konkordátu wormského* (1122).

Boj o investituru byl významným podnětem pro hledání starověkých právních pramenů. Důkazem toho jsou bezpochyby i častější úryvky *Digest* v nově vznikajících právních

¹⁶ Za pomoc s překladem a s revizí českého překladu *placita* z Marturi děkuji doc. PhDr. Luboru Kysučanovi, Ph.D.

¹⁷ Například u učenců jako Gian Vincenzo Gravina († 1718), Donato Antonio d'Asti († 1742), Arrigo Brenkman († 1736), opat Guido Grandi († 1742), Bernardo Tanucci († 1783) a u řady dalších. FIORELLI, Piero. *Il Placito di Marturi del marzo 1076*, s. 180.

¹⁸ RADDING, Charles – CIARALLI, Antonio. *The Corpus Iuris Civilis in the Middle Ages: Manuscripts and Transmission from the Sixth Century to the Juristic Revival*, s. 83.

knihách, jak lze vidět například v *Expositio ad librum Papiensem*, nejrozsáhlejší exegezi langobardsko-franckých právních textů, která byla pravděpodobně sestavena v Pavii někdy mezi rokem 1070 a začátkem následujícího století neznámým autorem a obsahovala 10 úryvků z *Digest*, nebo v *Collezione Britannica*, sbírce papežských dekretů dnes uložené v Londýně, sestavené pravděpodobně v Římě okolo roku 1090, obsahující 93 citací *Digest*.¹⁹

Tím nejzásadnějším momentem přelomu 11. a 12. století pro dějiny římského práva je však bezesporu založení Univerzity v Bologni. U zrodu *Universitas Bononiensis* stál údajně právník Pepo a jeho žák Irnerius. Jedná se tady o stejného právníka, který se zúčastnil i sporu v Marturi?

2.1 Neznámý právník – Pepo (Pepone)

V polovině 13. století učil v Bologni Odofredus (+ 1265), který v rámci přednášek o dějinách univerzity mluvil o muži jménem Irnerius,²⁰ kterého označoval jako *lucerna iuris*. Dle výkladu Odofreda stál Irnerius za počátkem studií římského práva na Boloňské univerzitě. A jiný muž, jistý Pepo, byl Irneriovým učitelem. Tento výklad dějin nejstarší univerzity na Apeninském poloostrově byl následně převzat učenci a kronikáři a je řadou historiků uznáván dodnes.²¹

Pepo, někde uváděný jako Pepone, měl již někdy okolo roku 1076 přednášet v Bologni římské právo (Justiniánův *Codex a Instituce*). Osobnost tohoto prvního učitele římského práva je nicméně zahalena tajemstvím. Zprávy o tomto znalci práva nám podávají až pozdější glosátoři Odofredo, Rodolfo il Nero nebo Azo. S jistotou ovšem nemůžeme říci, zda se jedná o stejnou osobu, která se objevuje na konci 11. století u několika soudních sporů na území Toskánska.

V *placitu* ze 7. června 1072²² je zaznamenáno potvrzení majetku, které se odehrálo v místě zvaném Calceraki, na území Chiusi. V soudním řízení, jemuž předsedaly hraběnka a vévodkyně Beatrix Barská a její dcera Matylda Toskánská, jsou příznána opatu Maurovi a jeho právníku Pepovi (lat. *Pepo avvocato suo*), zástupcům kláštera San Salvatore di Monte Amiata (obec Abbadia San Salvatore, provincie Siena), všechna práva na hrad v Senzanu a jeho příslušenství.²³ Tento soudní dokument je prvním ze souboru listin (z let 1072 až 1079) vydaných tribunály ve spojitosti s dynastií Canossa, v nichž se můžeme setkat s právníkem Pepem.

¹⁹ FIORELLI, Piero. *Il Placito di Marturi del marzo 1076*, s. 184–185.

²⁰ Lze se setkat i s variantami Wernerius nebo Guarnerius.

²¹ McSWEENEY, Thomas J. – SPIKE, Michele K. The Significance of the Corpus Juris Civilis: Matilda of Canossa and the Revival of Roman Law. In: SPIKE, Michele K. *Matilda of Canossa and the Origins of the Renaissance: An Exhibition in Honor of the 900th Anniversary of Her Death*. Virginie, 2015, s. 22.

²² *Cartula confirmationis – Calceraki 1072, Junii 7. CANOVA, Franco – FONANILI, Maurizio – SANTI, Clementina – FORMIZZI, Giordano: Documenti e lettere di Matilde di Canossa*. Bologna, 2015, s. 46–49.

²³ V *placitu* se objevují dva zajímavé právní prvky, ač nevycházející z římského práva. Prvním je *launchild*, langobardský právní institut darování na oplátku, poskytnutého obdarovaným ve prospěch dárce. Dar pro dárce, který sice nedosahoval ani vzdáleně hodnoty daru, nicméně měl v symbolické rovině zaměnit darování s výměnou zboží, neboť darování bylo langobardským právem vnímáno jako snižování hodnoty dědictví. Později se *launchild* stal symbolickým potvrzením darování mezi živými. V tomto konkrétním *placitu* je *launchild* využit k potvrzení dohody stran. Jedná se zde o zlatý prsten a 30 luckých denárů. Druhým institutem je *banno* (latinsky *bannum*), které je institutem feudálního práva. V tomto konkrétním případě se jedná o pravomoc držitelů svrchovanosti, hraběnky a vévodkyně a hrabat, udělit potvrzené majetky v léno, aby si je již nikdo jiný nemohl nárokovat.

Podruhé se *Pepone legis doctor* objevuje ve výše zmíněném *placitu* z Marturi (1076). Právě z této jeho účasti při soudním sporu odehrávajícím se v Marturi lze jednoznačně stanovit, že ať byl tento Pepone kdokoli, musel ovládat základy římského práva. Uvedenou skutečnost potvrzuje například i středověké kompendium *Instituci* (*Suma Institutionum Iustiniani est in hoc opere*) sestavené podle Legendra v Provence okolo roku 1125 a zmiňující Peponovu definici půjčky (*mutuum*).²⁴

Potřetí můžeme osobu *Pepo advocator* nalézt v soudním záznamu ze dne 19. února 1078,²⁵ kde jsou za přítomnosti Matyldy Toskánské potvrzena práva kláštera San Salvatore di Monte Amiata k hradu Montenegro, vile Limignana s kaplí a k několika dalším majetkům.²⁶

Poslední dokument vztahující se k soudní praxi Matyldy Toskánské, ve kterém je zmíněn Pepo, pochází z 23. listopadu 1080. V soudním sporu o pozemky ve Francolinu mezi ferrarským biskupem Grazianem a opatem kláštera Pomposa Gerolamem, který rozhodovala Matylda Toskánská, je jistý Pepo jmenován jako první z mnoha advokátů opata Gerolama.²⁷

Uvedené záznamy bohužel nedokáží jednoznačně odpovědět na to, zda se ve všech případech jedná o jednu a tutéž osobu. Tuto teorii je zatím možné opřít pouze o relativně krátké časové rozmezí mezi jednotlivými soudními jednáními a jejich geografickou blízkostí.

2.2 Petr Damiani (1007–1072?)

Placitum z Marturi představuje pro římské právní dějiny průlom s ohledem na přímou citaci *Digest*, nicméně záznam o využití římského práva (*Instituci*) pro vyřešení sporné právní otázky nám poskytuje již o několik desítek let dříve jeden z dopisů Petra Damianiho, kamaldulského mnicha z Fonte Avellana.

Zmíněný dopis²⁸ byl napsaný asi v roce 1046,²⁹ jeho adresáty byli Jan, biskup z Ceseny, a Amelrico, arcijáhen z Ravenny. Petr Damiani v něm popisuje stanovisko *sapientes civitatis*, vzdělaných mužů města Ravenny, k dotazu florentského lidu týkajícího se možnosti uzavření sňatku mezi mužem a ženou s ohledem na stupeň jejich příbuzenství. Dopis je souborem teologicko-právních argumentů proti názoru ravennských právníků, který vychází z římského práva.³⁰

Petr Damiani byl horlivým zastáncem gregoriánské reformy církve. Jedním z nosných předpokladů reformy byla úprava kanonického práva, jehož pravidla byla dosud neuspo-

²⁴ LEGENDRE, P. *La Summa Institutionum Iustiniani est in hoc opere*. Frankfurt nad Mohanem, 1973, s. 91: „Queritur quare mutuum solum dicitur ab eo quod ex meo tuum fit, cum in pluribus aliis contractibus eueniat idem quod ex meo tuum fit. Solutio: propter usum frequentiore quod generale est specialiter attribuitur huic sub nomine mutui, licet mutuum in certis contractibus dici posset. Et hoc secundum Peponem. Nos tamen aliter diffinimus [...]“

²⁵ Refutatio – Puntiglio 1078, febraio 19. CANOVA, Franco – FONANILI, Maurizio – SANTI, Clementina – FORMIZZI, Giordano. *Documenti e lettere di Matilde di Canossa*, s. 110–113.

²⁶ Opět se zde setkáváme s institutem *launechildu*, v tomto případě v podobě *pallia* (*crosina*, cenný tkaný plášť) určenému hraběti Ugovi a *bannem* uděleným Matyldou klášteru San Salvatore.

²⁷ „[...] Peponem et Albericum et Rodulfum et Bonecinum et Eginulfum et Hominemdei et Androinun et Michaelem advocatos Geronimi abbatis [...]“ In: Placitum – Ferrarie 1080, Novembris 23. CANOVA, Franco – FONANILI, Maurizio – SANTI, Clementina – FORMIZZI, Giordano. *Documenti e lettere di Matilde di Canossa*, s. 130–133.

²⁸ BLUM, O. J. (ed.). *The Fathers of The Church Mediaeval Continuation: The Letters of Peter Damian 1–30*. Vol. 1. Washington, D. C., 1989. Dopis 19, s. 171–193.

²⁹ K období sepsání dopisu viz BLUM, O. J. (ed.). *Letters of Peter Damian, 1–30, Fathers of the Church: Mediaeval Continuation*. Vol. 1, s. 171, pozn. č. 2.

³⁰ Bliže k uvedenému viz: TALANDA, Adam – PILAROVÁ, Terezie. Úvahy nad dopisem Petra Damianiho o stupních příbuzenství „*ius romanum servus iuris canonici*“. In: KNOLL, Vilém (ed.). *Acta historico-iuridica Pilsnensia*. 2017, č. 2. *Římské právo a křesťanství*. XIX. ročník „Konference českých a slovenských právních romanistů“. Plzeň 26.–27. 5. 2017. Plzeň, 2018, s. 108–121.

řádaná a obsahovala celou řadu protichůdných názorů, mnohdy neurčitého původu. Právě uspořádáním kanonického práva se Petr Damiani dlouhodobě zabýval. Kardinálem Hildebrandem ze Soany (budoucí papež Řehoř VII.) byl dokonce požádán o vypracování kanonické právní sbírky zaměřující se na pravomoci papeže, což bylo jedním z ústředních témat reformy a budoucí stěžejní téma dokumentu *Dictatus papae*.³¹ Silný vliv římského práva na právo kanonické ovlivnil nejspíš i skutečnost, že se v Damianiho spisech objevují znalosti obojího práva.³²

Petr Damiani byl úzce spjat s toskánskými markrabaty, zejména s posledním vévodou Gottfriedem III., zvaným Vousatý (+ 1069), Matyldiným nevlastním otcem. V Damianiho korespondenci můžeme nalézt dopisy adresované jak markraběti Bonifáci III. Toskánskému, markraběti Gottfriedovi III., tak také toskánské markraběnce Beatrix Barské.

V dopise³³ datovaném do roku 1057 Damiani Beatrix nabádá k následování životů svatých královen a císařoven v jejich ctnosti, která odpovídá jejímu poslání, a k velkorysosti vůči církvi: „*Proto, má paní, se neobohacujte majetkem církve, jako to činí řada mocných tohoto světa, ale raději se snažte obohatit zchudlé kostely dary ze svého vlastního majetku. Darujte půdu a získejte si nebe. Majetek, kterého se vzdáte, se promění ve Váš nárok na věčné dědictví.*“³⁴ Tato slova se vskutku stala odrazem počínání markraběnky Beatrix i její dcery Matyldy vůči církvi, jak dokazuje nejen jeden právní akt, jímž Beatrix a její dcera Matylda darovaly obrovské nemovitě i movité majetky církvi.

Nejdiskutovanějším právním dokumentem, v němž jsou zmíněna jména Beatrix, Matyldy a nejspíš i Petra Damianiho, je *placitum* ze 7. července 1072.³⁵ Příčinou ovšem není ani tak právní problematika *placita*,³⁶ jako důvod, že byl jednání přítomen *Damianus prior eremi Sancte Crucis, sita in loco, qui vocatur Fons Avelani*. Proč je právě tato skutečnost udivující? Je to tím, že osoba, která by nejlépe odpovídala uvedenému popisu, Petr Damiani, je podle dnes všeobecně uznávaného data úmrtí (únor 1072) již několik měsíců mrtvá. Spornou otázkou se již zabýval John Hower,³⁷ který zpochybnil dosud uznávané datum úmrtí Damianiho a s odkazem na možné florentské datování jej posunul až na únor 1073. Vedl ho k tomu uvedený záznam v *placitu* a další dvě skutečnosti. Podle nápisu v kostele San Donato v Citille (provincie Florencie) vysvětil tento kostel 21. října 1072 *Petrus episcopus Romane aeccliesiae cardinalis*, tedy nejspíše právě Petr Damiani. Druhou skutečností je pak poslední uskutečněná cesta Petra Damianiho do Ravenny v roce 1072, která měla být podle jeho životopisce Jana z Lodi (+ 1106) vykonána z nařízení papeže Alexandra II., což by se ovšem muselo stát až po smrti vzdoropapeže Honorio II. a ravennského arcibiskupa Jindřicha, kteří sice zemřeli v průběhu roku 1072, ale přesné datum není známo.

³¹ CORTESE, E. *Le grandi linee della storia giuridica*. Řím, 2002, s. 208; HATTENHAUER, H. *Evropské dějiny práva*. Praha, 1998, s. 197, 200.

³² Bližší k této problematice např. TAMASSIA, N. *Le opere di Pier Damiano: Note per la storia giuridica del secolo undecimo*. In: *Atti del Reale Istituto veneto di scienze, lettere ed arti*. 1902–1903, 62, s. 881–908.

³³ BLUM, O. J. (ed.). *The Fathers of The Church Mediaeval Continuation: The Letters of Peter Damian 31–60*. Washington, D. C., 1989. Dopis 51, s. 335–340.

³⁴ *Ibidem*, s. 338.

³⁵ *Placitum* – Colle de Vignolis, 1072 Julii 7. CANOVA, Franco – FONANILI, Maurizio – SANTI, Clementina – FORMIZZI, Giordano: *Documenti e lettere di Matilde di Canossa*, s. 50–53.

³⁶ Beatrix a Matylda ve vile Colle di Vignolis (Perugie) u soudu vyslechly a potvrdily nároky kláštera Santa Croce ve Fonte Avellana na majetky uvedené advokátem Giovannim de Lito.

³⁷ HOWE, John. *Did St. Peter Damian die in 1073? A new perspective on his final days*. *Analecta Bollandiana*. 2010, 128, s. 67–86.

2.3 Matylda Toskánská a spor o dědictví

Digesta byla využita k vyřešení sporu v Marturi v roce 1076 jen necelý měsíc před smrtí Beatrix Barské. Nordillo, který spor dle ustanovení *Digest* posoudil, je v *placitu* jasně označen za zástupce Beatrix, nikoli Matyldy.³⁸ Spor tak musel být vyřešen na základě právních ustanovení, která Beatrix sama znala a proti jejichž použití by nic nenamítala. Je tedy víc než pravděpodobné, i vzhledem k bohaté soudní praxi Beatrix, že byla s obsahem alespoň části z knih *Digest* obeznámena, nejspíš byla sama i jejich majitelkou. Stejně tak byl jejich obsah znám její dceři Matyldě, která se účastnila řady soudních jednání po boku své matky. Ostatně právě Matyldě bývá, na základě jedné pasáže z díla *Chronicon* německého kněze Burcharda z Ursbergu (+ 1230/1?), přisuzována role patronky Irneria (+ snad 1130),³⁹ učitele římského práva, zakladatele školy glosátorů a údajného znovusestavitele Justiniánových právních sbírek.⁴⁰ Otázka, jak se Irneriovi podařilo *Digesta* opět sestavit, tedy z jakých rukopisů či jejich případných zlomků vycházel, je dodnes opředena velkou řadou hypotéz.

Je otázkou, co mohla Matylda Toskánská sledovat podporou Irneriova bádání v oblasti římského práva. Snad předpokládala, že opětovným zkompletováním římských právních sbírek a umožněním jejich veřejného studia by došlo k rozšíření znalosti římského práva i za hranice jejího panství na úkor dosud uplatňovaného práva salického⁴¹ a lombardského. Zajištěním obecné platnosti římského práva by pak mohla dosáhnout potvrzení vlastních práv a politických ambicí.

V únoru 1076, smrtí Gottfrieda Hrbatého, skončilo Matyldino první manželství. Matylda neměla žádné potomky, a tak pro případ své smrti věnovala panství svého otce papeži Řehoři VII. Prála si, aby se papež stal hlavou obnovené Římské říše. Nicméně podle salického práva se následnictví předává výhradně v mužské linii a ženy mají právo pouze na přenesení dědictví, tj. že dědičky rodu mohou, pokud jsou jeho posledními členkami, přenést dědictví na potomky mužského pohlaví. Právní nárok na dědictví tak přecházel po Matyldině otci na jejího nevlastního otce, dolnolotrinského vévodu Gottfrieda III. (+ 1069), a po jeho smrti mohl prostřednictvím Matyldy připadnout jejím synům. Nicméně po konci druhého bezdětného manželství s Welfem II. Bavorským (1095) přecházel nárok na dědictví do rukou Jindřicha V., který byl její nejbližší mužský dědic (byl to Matyldin bratranec), stejně jako král a císař Svaté říše římské. Justiniánův zákoník však právo dcery na dědictví po otci uznával. Prosazení silného právního systému, který by zaručoval Matyldino přání stran jejího majetku, mohlo být silným motivem pro podporu Irneriova studia římských právních textů.⁴²

³⁸ „His peractis, supradictus Nordillus, predictae domine Beatricis missus, lege Digestorum^c libris inserta considerata, per quam copiam magistratus | non habentibus^d restitutionem in integrum p(re)tor pollicetur.“

³⁹ „Eisdem quoque temporibus dominus Wernerius libros legum, qui dudum neglecti fuerant nec quisquam in eis studuerat, ad petitionem Mathilde comitisse renovavit et, secundum quod olim a dive recordationis imperatore Iustiniano compilati fuerant, paucis forte verbis alicubi interpositis eos distinxit.“ In: BURCHARD VON URSBERG. *Chronicon*. In: HOLDER-EGGER, Oswald – SIMSON, Bernhard von (ed.). *MGH. SS rer. Germ. in us. schol.* Hannover – Lipsko, 1916, s. 15–16.

⁴⁰ O životě a díle Irneria toho víme poměrně málo. Již v průběhu středověku upadlo jeho jméno do zapomnění a o jeho znovuoživení se zasloužila až německá romanistika konce 19. století, především pak Hermann Kantorowicz. In: GREGOR, Martin: Škola glosátorův a škola komentátorův v procese recepcie římského práva v středověku. *Historia et theoria iuris*. 2015, roč. 7, č. 1, s. 23.

⁴¹ O skutečnosti, že Matylda, stejně jako její matka, žila podle práva salického se lze dočíst v nejednom právním dokumentu, např. v darovací listině z 19. ledna 1072 nebo v darovací listině z 18. srpna 1073. CANOVA, Franco – FONANILI, Maurizio – SANTI, Clementina – FORMIZZI, Giordano. *Documenti e lettere di Matilde di Canossa*, s. 42–45; 66–69.

⁴² SPIKE, Michele K. *Tuscan Contess: The Life and Extraordinary Times of Matilda of Canossa*. New York 2004, s. 255–257.

V donaci ze 17. listopadu 1102 Matylda znovu zopakovala své přání darovat všechny své majetky církví.⁴³ Po její smrti (1115), nikoli překvapivě, vznikl mezi papežem a císařem spor o její dědictví. Papež prosazoval vůli hraběnky, císař naopak tvrdil, že se jedná o léno, které se má navrátit zpět do jeho držení. Spor se táhl dlouhé roky. Ještě v roce 1209 se Ota IV. Brunšvícký (+ 1218) zavázal před svou korunovací v Římě respektovat církevní jmění a zejména práva římské církve, včetně nároku na dědictví po Matyldě Toskánské, a to na Anconu a Spoleto.⁴⁴

Závěr

Vše nasvědčuje tomu, že citace z *Digest* z roku 1076 nebyla nahodilou odpovědí na vzniklou právní otázku. Při řešení sporu v Marturi členové tribunálu již přesně věděli, kterou část *Digest* je možné na posuzovaný případ použít. Pro přítomné nešlo o neznámý právní text, čemuž nasvědčuje i skutečnost, že v *placitu* není ani zmínka o jakémkoli zpochybnění použít Justiniánův zákoník k vyřešení tohoto majetkového sporu. *Placitum* z Marturi je přímým důkazem toho, že *Digesta* byla ve druhé polovině 11. století, na rozdíl od období raného středověku, znovu využívaným právním textem. Stejně tak je dokladem toho, jak se již v předešlých desetiletích ukázalo, že římské právo se opět stalo podnětným zdrojem pro řešení právních disputací.

Do textu *placita* z Marturi je vepsána pro nás dnes první citace římského práva po mnoha stoletích. Její výjimečnost se však při zohlednění historických souvislostí nejeví natolik překvapující. *Placitum* by nemělo být vnímáno jako ojedinělý záznam o využití *Digest*. Naopak patří k rozsáhlé sérii právních textů vznikajících ve stejném období vycházejících z římského práva. Možná se nám jiné citace nedochovaly, možná jsme je zatím jen nenašli, v každém případě se ve své době jistě nejednalo o unikát.

Císař Justinián přetvořil římské právo do podoby, která dodnes formuje naše povědomí o něm. Nebyl to však on, kdo se zasloužil o jeho rozšíření a význam, který si uchovalo dodnes. Za to vdčíme společnosti a dějinným událostem 11. a 12. století.

Příloha

Placitum z Marturi⁴⁵ – originální text

(SN) In Christi nomine. Brevis recordationis [pro futu]ris temporibus ad memoriam habendam vel retinendam, qualiter in presenzia Nordilli | missi domine Beatricis ducatricis et marchionissę et Iohannis vicecomitis [...]a, in iudicio cum eis residentibus Guilliemo iudice et Pepone legis doctore | et Rodulfo filio bone memorie Signori et Rolando filio bone memorie Rustici et Aldiberto filio bone memorie Baruncelli et Stefano filio bone memorie Petroni et Benzo | filio bone memorie Benzi et Segnoritto filio bone memorie Boniti et reliquis pluribus proclamavit Iohannes advocatus ecclesie et monasterio sancti Michaelis site

⁴³ Donatio: „omnia bona mea“ – Canossa 1102, novembre 17. CANOVA, Franco – FONANILI, Maurizio – SANTI, Clementina – FORMIZZI, Giordano. *Documenti e lettere di Matilde di Canossa*, s. 240–243.

⁴⁴ DRŠKA, Václav – SUCHÁNEK, Drahomír. *Církevní dějiny: Antika a středověk*. Praha, 2013, s. 271.

⁴⁵ SCHMITTER, Luciana Cambi. *Carte della Badia di Marturi nell' Archivio di Stato di Firenze (971–1199)*. Florencie, 2009, s. 77–78; 79. BREVE RECORDATIONIS, 1076 marzo 1–24, nel borgo di Marturi accanto alla pieve di Santa Maria.

in castello | qui vocatur Martuli, una cum prepositus Gerardo eiusdem ecclesie et monasterii adversus Sigizonem de Florentia de quibusdam terris et de ecclesia sancti Andreę sitis in loco Papaiano que | fuerunt Uuinzonis filius bone memorie Ugonis et ostendi[cartulam] per quam predicto Uuinizores [istas Ugoni mar]chioni^b concessit, et quandam aliam qua continebatur | Ugonem marchionem easdem res prefato monasterio dedisse. Huic intenzioni prefatus Sigizo temporis prescriptionem obiecit dicens inter se suumque patrem predictas res per quadrainta | annorum curricula esse possessas. Quam Sigizonis excepzionem pars suprascripti cenobii allata replicazione infirmavit affirmans, infra prefata tempora huius litis | factam esse proclamationem. Et tribus idoneis hominibus productis, silicet Iohanne predictę ecclesie avvocato et Stefano filio bone memorie Petroni, et Aldiberto filio bone memorie Baruncelli | dixerunt abatem Iohannem de predictis rebus marchioni Bonifazio, et Guidricum abatem duci Gotifredo et comitisse Beatrici proclamasse; et ita se iuratuos promiserunt. Et insuper | predictus Iohannes advocatus, tactis sacrosanctis evangeliis, iuravit [ut supra]; Stefano quoque et Aldiberto [suprascriptis] iurare volentibus, utraque pars consensit avvocati | sacramentum sufficere. His peractis, supradictus Nordillus, predictę domine Beatricis missus, lege Digestorum^c libris inserta considerata, per quam copiam magistratus | non habentibus^d restitutionem in integrum p(re)tor pollicetur (= D. 4.6.26.4), restituit in integrum ecclesiam et monasterium sancti Michaelis de aczione omnique iure, quod amiserat | de terris et rebus illis, que fuerunt Uuinzonis de Papaiano, quas ipse Ugoni marchioni tribuit et Ugo marchio in ecclesiam sancti Michaelis contulit. Actum est | hoc anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi septuagesimo quinto post mille, mense marzio, indizione quartadecima; feliciter. Factum est hoc intus burgum, qui vocatur | Martuli prope plebem sanctę Marie, territorio florentino; feliciter.

(SN) Addo fidem dictis scribens ego Nordilus istis.

^a vynechání asi 15 písmen z důvodů skvrny

^b chybí text z důvodů skvrny

^c g v horní lince

^d h v horní lince

The Return of Roman Law to Medieval Judicial Practice Placitum of Marturi

Terezie Pilarová

Abstract: The Placitum of Marturi is one of the milestones in the history of Roman law. It was there that the Digest was once again used explicitly in medieval court practice after almost five hundred years. Detailed analysis of the content of the placitum, including the circumstances of its origin, is accompanied by its Czech translation. The historical context of the document then reveals the fate of several prominent personalities (the lawyer Pepo, Matilda of Tuscany and Peter Damian). These facts show that the Digest quotes in the placitum are just a part of a series of examples supporting the view that the Renaissance of Roman law already began at the end of the 11th century.

Key words: Placitum of Marturi, the Roman law; the Digest; Matilda of Tuscany, lawyer Pepo